

ЕКОЛОГО-МОРАЛЬНІ ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

rozvytku osobystosti pedahoha [Multicultural education in the context of general cultural development of the teacher's personality]. Kirovograd, 212 p. [in Ukrainian].

12. Shinkaruk, V. (2002). Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv, 744 p. [in Ukrainian].

13. Chaika, V.M. (2011). Osnovy dydaktyky: navch. posib. [Fundamentals of didactics: textbook]. Kyiv, 240 p. [in Ukrainian].

14. Shafrikova, A. V. (1998). Multikulturnyy podkhod v obuchenii i vospitanii shkolnikov [Multicultural approach in teaching and upbringing of schoolchildren]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kazan, 216 p. [in Russian].

15. Pomerin, G. (1984). Migrantenliteratur und ihre Bedeutung fur die interkulturelle Erziehung [Literature for migrants. An importance for intercultural education]. German transl. No.3, pp. 41–49. [in German].

Стаття надійшла до редакції 21.01.2021

УДК 373.2.015:17]:502/504

DOI:

Олена Гнізділова, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
Оксана Станіченко, аспірант кафедри дошкільної освіти
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

ЕКОЛОГО-МОРАЛЬНІ ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розкривається необхідність впровадження волонтерського руху з метою виховання чуйності у дітей дошкільного віку як базової якості особистості, яка формується через турботу, співчуття до людей та живих істот, готовність допомагати.

Зосереджена увага на необхідності взаємодії батьків і педагогів-дошкільників закладів дошкільної освіти у вихованні моральних якостей дітей. Виокремлено ефективні форми волонтерської роботи працівників закладів дошкільної освіти і сім'ї, які використовуються в освітньому процесі з метою виховання чуйності у дітей (шефські, соціально-педагогічні, благодійні, патріотичні, екологічні, навчально-виховні).

Ключові слова: діти дошкільного віку; заклад дошкільної освіти; волонтерська діяльність; батьки; чуйність; еколого-моральний проєкт.

Лит. 8.

Olena Hnizdilova, Doctor of Science (Pedagogy), Professor of the Preschool Education Department
Poltava Volodymyr Korolenko National Pedagogical University
Oksana Stanichenko, Postgraduate Student of the Preschool Education Department
Poltava Volodymyr Korolenko National Pedagogical University

ECOLOGY-MORAL PROJECTS AS THE MEANS OF EDUCATING SENSITIVITY WITH PRE-SCHOOLERS

The article studies some aspects of implementing the volunteer movement for sensitivity education as a basic characteristic of pre-schoolings, which is formed through the care, compassion for people and living beings' helpfulness. The author studies the need of implementation of volunteer activities for educating careful, responsible and kind children. The necessity of interaction between parents and pre-school institutes' teachers is considered. It is important for upbringing the moral characteristics of children. Particular attention is paid to effective forms of volunteering of employees of preschool education institutions and families, which are used in the educational process to educate children in sensitivity (mentoring, socio-pedagogical, charitable, patriotic, environmental, and educational). Possibilities of involvement of preschoolers into ecological and moral projects where kids while helping others acquire new skills, expand horizons, socialize, develop their sense of sensitivity are analyzed. The article proves this activity forms a deeply moral personality with a high level of responsibility, care, sensitivity and kindness. It is noted that the volunteer movement is a free action with a combination of several aspects: the work of creative and experienced teachers, the parents' enthusiasm and the desire of children. The author proves that pre-school period is the most effective one for forming moral characteristics of personality. Analyzing the question of the need to educate the sensitivity of children the article outlines that children have a possibility to get volunteer experience since the childhood. It becomes an important element in the education process.

Keywords: pre-school children; preschool education institutions; volunteer activities; parents; sensitivity; ecology-moral project.

Постановка проблеми. Базовий дошкільного віку та чинні програми розвитку дітей компонент дошкільної освіти, дошкільного віку орієнтують педагогів-практиків Концепція освіти дітей раннього та на особистісно орієнтовану сутність виховного й

освітнього процесів, зокрема на створення сприятливих умов для відкриття та освоєння дошкільниками двох основних життєвих реалій – власного “Я” і соціального середовища. Нині дитина перебуває у динамічному соціальному світі, який постійно спонукає її порівнювати добро та зло, радість і сум, красу й потворність. Під час роботи над морально-етичним вихованням мета кожного педагога – допомагати малюкам розібратися у сутності життєвоважливих понять, формувати у них соціальну відповідальність і вміння відчувати гуманістичні риси особистості – доброту, дбайливість, чуйність, повагу до інших, щирість як важливі якості людини й людських взаємин. Педагогу потрібно створювати умови, які сприятимуть формуванню соціальної компетентності, яку дитина може засвоїти в еколого-моральних проєктах.

Розглядаючи сучасний етап організації виховного процесу з дітьми дошкільного віку, можемо говорити про те, що існують об’єктивні умови для усвідомлення суспільством небезпеки, яка може призвести до втрати духовного, морального та культурного зв’язку між поколіннями в нашому суспільстві. Дошкільний вік є сенситивним періодом, коли формуються базові моральні якості особистості зокрема чуйність, уважність, турботливість, співчуття. Науковці значну увагу приділяють вивченню морального виховання, але специфіку його розвитку можна розглядати з різних сторін. Ми вважаємо, що на сьогодні залишається маловивченою ланка практичного включення дошкільників у волонтерську діяльність, яка організовується разом з дорослими, з метою виховання моральних якостей. Тому одним з основних завдань сучасних педагогів-дошкільників є формування морально зрілого підростаючого покоління, яке розвиватиме та зберігатиме в собі моральні якості, втілюючи у життя волонтерську роботу.

Науковець О. Полякова стверджує, що “педагогічна наука розглядає чуйність як моральну якість, формування і розвиток якої є одним із завдань навчально-виховного процесу. Чуйність становить одну з основ саморозвитку особистості та є умовою для її самореалізації: виховні можливості чуйності до однолітків пов’язані з розвитком моральної сфери особистості, становленням певного світогляду та системи ціннісних орієнтацій, розвитком саморегуляції, а також із формуванням позитивного само ставлення” [4, 143].

Чинні програми не передбачають виховання чуйності як окремої моральної якості, а, на нашу думку, це одна із першочергових базових якостей

особистості. Саме тому і є актуальною проблема нашого дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми морального виховання досліджували І. Бех, А. Богущ, О. Коберник, Т. Кравченко, А. Маслоу, Т. Поніманська, І. Рогальська, О. Сухомлинська, Л. Лохвицька та інші. Всі вони зауважують, що дошкільників потрібно ознайомлювати з моральними поняттями якомога раніше для якісного їхнього формування.

Поняття волонтерства розглядається науковцями різних країн, так починали працювати над цим питанням Т. Мор, А. Дюнан та ін. На сьогодні волонтерський рух досліджують різні вчені: М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, О. Щєкова, Д. Еберлі та ін. Розглядом питання волонтерства в нашій державі займаються О. Безсонова, О. Главник, О. Голіченко, О. Данильченко, Т. Друженко, Н. Лагоцька, Н. Романова, Т. Лях та ін.

Науковець Л. Конвисарева стверджує, що волонтерська діяльність є добровільною формою об’єднання для досягнення суспільно значущої мети, яка сприяє соціальній активності та особистісному росту його учасників [3, 10].

Учені приділяють вивченню цього питання значну увагу, але, вважаємо, що питання формування чуйності за допомогою волонтерської діяльності дошкільників є маловивченим. На сьогодні практичного досвіду щодо включення дошкільників до цього виду діяльності потребує уваги.

Останнім часом волонтерство стає поширеним явищем серед різних верств населення. Ця робота активно впроваджується у закладах освіти, але, на жаль, мало застосовується у закладах дошкільної освіти нашої країни. Метою волонтерської діяльності з малюками є формування та виховання соціальної активності, рівня відповідальності, любові до праці, терпимості, дружби, піклування, добра. Саме через це, вважаємо, розвиток волонтерського напрямку є важливим елементом у виховному процесі закладів дошкільної освіти. Допомагаючи іншим, діти набувають нові вміння, розширюють кругозір, соціалізуються, розвивають у собі почуття чуйності. Волонтерство у дітей дошкільного віку – це проєктна діяльність, спрямована на розвиток моральних якостей підростаючої особистості.

Залишаються не дослідженими особливості залучення дітей до волонтерської діяльності з метою розвитку соціальної компетентності у дошкільному віці, напрями та засоби її реалізації. Відтак, **метою статті** є визначення особливостей формування в дошкільному дитинстві

особистісно-значущих якостей (чуйності, доброти, дбайливості) та окреслення можливостей їх розвитку засобами волонтерської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний світ диктує нам свої правила, і “нова особистість” повинна йти в ногу з часом. Нинішнє суспільство вимагає соціально адаптованих, соціально активних особистостей. З раннього віку педагоги закладу дошкільної освіти разом з родиною повинні вибудовувати систему розвитку такої особистості. Це починається із взаємодії у колективі з ровесниками та дорослими. Малюки вчаться отримувати власний життєвий досвід спілкування, комунікації. Отримують перші знання з вмінням будувати взаємовідносини. Формування цих якостей має бути організовано уже у дошкільному віці.

Останнім часом наше суспільство наголошує на тому, що діти стають дедалі жорстокішими, часто проявляють агресію. На це впливають різні фактори, але, як правило, це прогалини виховання. Дивлячись на ці проблеми, маємо звернути більш серйозну увагу на моральне виховання підростаючого покоління, розвивати зокрема такі якості, як чуйність, співчуття, гуманність, доброзичливість.

Науковці стверджують, що кожній людині необхідно відчувати, що навколишні люди ставляться до неї з добротою та щирістю. Дуже важливо не лише сподіватися на доброзичливість з боку інших, а бути добрими до всіх навколешніх [5, 71]. Іноді ми не помічаємо, що навколо нас багато людей, живих істот, які потребують допомоги, турботи, співчуття, душевної теплоти. А ми можемо їм допомогти.

Волонтерська діяльність – це спосіб підтримки, піклування, надання допомоги членам громади; взаємодії між людьми, з метою спільного вироблення нових шляхів розв’язання проблем, які виникають [8, 5].

Педагоги-практики повинні керуватися гуманістичними принципами виховуючи малюків: вчити їх бути потрібними іншим, вміти допомагати безкорисливо. Колектив науковців дає таке визначення поняття “співчуття”: – “це не тільки страждання разом з тим, хто страждає, і не лише співчуття іншій людині з приводу її проблем, але це і допомога тому, хто не має сил що-небудь змінити, або хоча б бажання допомогти. Почуття співчуття може бути до будь-яких істот і взагалі до будь-яких форм життя, які в існуванні відчувають постійні труднощі, біль, страждання і в той же час безсилі що-небудь змінити” [7, 167]. Саме ці моменти передбачає волонтерство, за допомогою якого ми формуватимемо у дітей відповідні моральні якості.

Виховання чуйності дітей дошкільного віку повинно починатися якомога раніше. З огляду на це і до волонтерського руху потрібно залучати малюків усіх вікових груп з урахуванням їхніх можливостей.

Новаторством у волонтерській діяльності є добровільна активність у поєднанні праці творчих і досвідчених педагогів, так і захоплених батьків, та відповідно, дітей дошкільного віку. Команда цих людей організовує цікаве і захопливе волонтерство [6, 69]. Ефективним і ключовим засобом в організації волонтерської діяльності з малюками є співпраця з батьківською громадськістю.

На базі закладів дошкільної освіти м. Кременчук Полтавської області, зокрема № 15, 28, 70, 78, реалізується еколого-моральний проєкт “Малюк-волонтер”, метою якого є створення умов для формування моральних якостей, духовних цінностей дошкільників, залучення до суспільно-значимої діяльності, розвиток добровільництва у соціальній роботі. Цей проєкт передбачав здійснення волонтерської роботи за допомогою організації та проведення соціальних акцій. Соціальні акції мають на меті формувати емоційно-ціннісне ставлення у дітей до світу, навколишніх та до себе на основі морального змісту, а залучення дошкільників до їх реалізації сприяє їх позитивній соціалізації [2, 16].

Основними принципами волонтерської діяльності у рамках цього еколого-морального проєкту є системність, послідовність, законність, безпека. Виокремимо акції за спрямуванням:

- шефські (робота у межах закладу дошкільної освіти “шефство” над молодшими) – спрямовані на посилення допомогу особам, які цього потребують;
- соціально-педагогічні (допомога ветеранам, людям похилого віку) – формуватимуть ставлення до певної соціальної категорії;
- благодійні (допомога воїнам АТО, допомога онкохворим дітям, відвідування притулків для тварин, збір пластикових кришок від пляшок для створення протезів учасникам АТО) – спрямовані на організацію допомоги для певної цільової групи;
- патріотичні (малюнок солдату) – виховують любов до Батьківщини;
- екологічні (з вирощування лікарських рослин, зі збору пластику, паперу, “Нарру М'яу для Мурчика”, піклування про пташок, що залишилися зимувати) – формують природозбережувальну компетентність;
- навчально-виховні (заняття доброти, читання художніх творів) – організовуються з метою гуманного та відповідального ставлення до тварин, виховують небайдужість до безпритульних.

Волонтерську діяльність рекомендуємо починати в рамках закладу дошкільної освіти (шефські акції). Діти, які старші за віком, допомагають вихователям молодших за віком груп. Це можуть бути виготовлені власноруч поробки-іграшки для малюків, подарунки до свят, зроблені своїми руками. Старші діти залучаються до інсценізації казок, беруть участь у лялькових театрах, грають в ігри з молодшими дітьми, беруть участь в окремих режимних моментах (можуть допомагати одягати малюків на прогулянку тощо).

Починаючи з раннього дошкільного віку, нашим обов'язком є формування у дітей моральних якостей стосовно людей старшого, похилого віку (проводиться акція "Зроби добру справу для бабусі чи дідуся").

Виховання моральних якостей у дошкільників, зокрема чуйності, ефективно завдяки проведенню благодійних акцій, які допоможуть людям відчутти себе потрібними. Так, діти разом з батьками, готують "посилку учаснику АТО", який мужньо захищає наш спокій (приносять теплі речі, гігієнічне приладдя, продукти харчування, смаколики, які готують разом з мамами та бабусями).

Ще одна акція (збір пластикових кришок для виготовлення протезів) допоможе усвідомити малюкам як те, що потрібно зберегти нашу планету від забруднення, так і допомогти пораненому захисникові Вітчизни.

Щорічно беручи участь у всеукраїнській акції "Серце до серця" кожна дитина має змогу допомогти хворим дітям, які того потребують. Подібна акція проходить для онкохворих дітей "Монетки діткам", учасниками якої також є вихованці та їх батьки вказаних закладів дошкільної освіти.

Участь у благодійній акції "Миколай дітям" дає можливість дошкільникам долучитися до доброї справи і долучитися до збору подарунків для дітей-сиріт.

Дієвою формою волонтерської діяльності є відвідування притулку для тварин (КП "Спецсервіс-Кременчук"). Спільна робота педагогічного колективу та батьків дає можливість надавати допомогу притулку у вигляді корму для тварин. У багатьох дітей відсутня можливість спілкування з тваринами взагалі. Саме там дошкільники отримують змогу проявити піклування про них. Можуть нагодувати, подбати про безхатніх тварин. Мають можливість тактильного контакту.

Виховання моральних якостей у дітей формуються також під час отримання історичної

інформації про військові дії, які відбувалися на території нашої держави, та події, у яких брали участь українці. Організуючи патріотичну акцію, ми пропонуємо дошкільникам проявити такі почуття: повагу, пошану, чуйність, гідність до ветеранів (малюють малюнки).

Моральність у дошкільників виховується не лише до людей та живих істот. Чуйне ставлення до навколишнього середовища, до нашої планети формується завдяки екологічним акціям. Вихователі разом з дітьми висаджують та вирощують лікарські рослини, які потім сушать та віддають людям похилого віку для лікування. Допомагають птахам що залишилися зимувати: разом з батьками виготовляють годівнички, а щодня з вихователями їх годують. У закладах дошкільної освіти проводиться акція щодо збору пластику, підтримується позиція сталого розвитку. Педагоги проводять роботу з дітьми щодо сортування сміття і значення цього процесу для навколишнього середовища (збір пластику, паперу для здачі на повторну переробку).

Організація навчально-виховних акцій має на меті вчити малюків гуманно ставитися до безпритульних тварин. Використання у навчально-виховному процесі художніх творів є засобом розвитку таких моральних якостей, як чуйність, товариськість, відповідальність, доброзичливість та ін. Моральні цінності, які формуються у дошкільному віці, допомагають дитині протистояти негативним зовнішнім впливам [1, 8]. Ми переконані, що залучення дітей дошкільного віку до цих акцій виховує любов, чуйність, доброту.

Досвід з волонтерської роботи з дошкільниками свідчить про те, що її необхідно проводити у співпраці з батьківською громадськістю. Саме завдяки участі у волонтерському русі ми формуємо базові моральні якості, чуйність у дошкільників.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Позитивним фактором у вихованні чуйності у дошкільників є успішне поєднання спільної волонтерської роботи дітей, педагогів та батьків. По-перше, відбувається постійний, безперервний процес виховання моральних якостей особистостей як удома, так і в закладах дошкільної освіти. По-друге, діти формують соціальні навички та моральні якості (проявляють турботу, співчуття щодо інших людей, тварин). Малюки проникаються почуттями допомоги, вчаться організувати свою діяльність, розвивають у собі навички ініціативності. Це дає підставу зробити висновки про позитивні результати щодо виховання чуйності

у дошкільників. Перспектива досліджень з виховання чуйності у дітей дошкільного віку буде полягати у розробці нових форм волонтерського руху в закладах дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашиток Н. Формування гуманістично-ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку на матеріалі дитячої літератури. *Людознавчі студії. Педагогіка*. 2017. №5. С. 4–11.

2. Безсонова О. К. Волонтерська діяльність у закладах дошкільної освіти: старший дошкільний вік. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 200 с.

3. Конвисарева Л. П. Волонтерское движение как фактор развития социальной активности молодежи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “теория и методика обучения и воспитания (социальное воспитание в общеобразовательной и высшей школе”. Кострома, 2006. 24 с.

4. Полякова О. П. Формування у старших дошкільників чуйності на основі синтезу мистецтв. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2015. №19 (2). С. 141–151.

5. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н.Гавриш, О.Брежнева, І.Кіндрат, О.Рейпольська; За загальною редакцією О.Брежневої. Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2015. 176 с.

6. Сабирова О. В. Волонтерство – совместное дело семьи и детского сада. *Наука и образование: новое время. Научно-методический журнал*. 2018. №. 5. С. 69–71.

7. Табачник І. Г., Пехарева А. С. Ефективність спеціально організованих занять з дітьми старшого дошкільного віку в процесі виховання емпатійності та чуйності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. №. 4. С. 166–174.

8. Школа волонтерів: навчальний посібник/ За заг.ред. Г.С.Скитьової. Авторський колектив: Брик Я.А., Говорун Н. В., Деметтьєв В.В., Лашчук О.М., Мельник О.В., Потій О.В., Скитьова Г.С., Тищенко М.П. Київ, 2016. 166 с.

REFERENCES

1. Ashytok, N. (2017). Formuvannia humanistychno-

tsinnisnykh orientatsii u ditei doshkilnoho viku na materialy dytiachoi literatury [The formation of humanistic and value orientations in preschool children on the material of children’s literature]. *Anthropological studies. Pedagogy*. No.5. pp. 4–11. [in Ukrainian].

2. Bezsonova, O. K. (2019). Volonterska diialnist u zakladakh doshkilnoi osvity: starshyi doshkilnyi vik [Volunteering in preschool institutions: senior preschool age]. Ternopil, 200 p. [in Ukrainian].

3. Konvisareva, L. P. (2006). Volonterskoe dvizhenie kak faktor razvitiya sotsialnoy aktivnosti molodezhi [Volunteer movement as a factor in the development of social activity of youth]. *Extended abstract of candidate’s thesis*. Kostroma, 24 p.[in Russian].

4. Poliakova, O. P. (2015). Formuvannia u starshykh doshkilnykh chuinosti na osnovi syntezu mystetstv [The formation of sensitivity in older preschoolers based on the synthesis of arts]. *The theoretical and methodological problems of raising children and students*. No. 19 (2). pp. 141–151. [in Ukrainian].

5. Havrysh, N., Brezhnieva, O., Kindrat, I. & Reipolska, O. (2015). Rozumne vykhovannia suchasnykh doshkilniat. *Metodychnyi posibnyk* [Smart education of modern preschoolers. Methodical manual]. (Ed.). O.Brezhnieva. Kyiv, 176 p. [in Ukrainian].

6. Sabirova, O. V. (2018). Volonterstvo – sovmetstnoe delo semi i detskogo sada [Volunteering is a joint work of family and kindergarten]. *Science and education: a new time. Scientific and methodical magazine*. No. 5. pp. 69–71. [in Russian].

7. Tabachnyk, I. H. & Piekharieva, A. S. (2016). Efektyvnist spetsialno orhanizovanykh zaniat z ditmy starshoho doshkilnoho viku v protsesi vykhovannia empatiinosti ta chuinosti [The effectiveness of specially organized classes with older preschool children in the process of educating empathy and sensitivity]. *Spirituality of personality: methodology, theory and practice*. No. 4. pp. 166–174. [in Ukrainian].

8. Bryk, Ya.A., Hovorun, N. V., Dementiev, V.V., Lashchuk, O.M., Melnyk, O.V. et al. (2016). Shkola volonteriv: navchalnyi posibnyk [School of volunteers: a textbook]. (Ed.).H.S.Skytova. Kyiv, 166 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.01.2021

